

Recenzja

Izabela Wyszowska, Agnieszka Wartecka-Ważyńska,

Przestrzeń turystyki kulturowej praca zbiorowa pod redakcją naukową Dominika Orłowskiego

Autor: red. nauk. DOMINIK ORŁOWSKI

Wydawnictwo: WSTiJO WARSZAWA

ISBN: 978-83-941596-0-3

Liczba stron: 462

Oprawa: Miękka

Wydanie: 2017 r.

Język: polski

Recenzowana publikacja *Przestrzeń turystyki kulturowej* pod redakcją naukową Dominika Orłowskiego, wydana przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Turystyki i Języków Obcych w Warszawie, jest monografią pokonferencyjną zawierającą artykuły uczestników konferencji organizowanej w WSTiJO w Warszawie.

Książka zawierająca 23 artykuły, podzielona została na trzy części (rozdziały): I – *Tematyzacja przestrzeni turystyki kulturowej*, II – *Znaczenie wybranych miejsc i obszarów w turystyce kulturowej*, III – *Dziedzictwo kulinarne w przestrzeni turystycznej*. Autorami

poszczególnych artykułów są badacze problematyki turystyki kulturowej z ośrodków akademickich całej Polski. Turystyka kulturowa bowiem uważana jest za jeden z najważniejszych segmentów rozwoju gospodarki turystycznej na świecie i cieszy się aktualnie sporym zainteresowaniem w środowisku naukowym oraz wśród praktyków turystyki.

Pierwszą część monografii otwiera artykuł Zygmunta Kruczka i Anny Bukowskiej „Rola szlaków tematycznych w ożywianiu przestrzeni turystyki kulturowej”, w którym przedstawiono dowody na ożywienie przestrzeni turystyki kulturowej poprzez kreowanie szlaków tematycznych. Autorzy argumentują, iż opisane przez nich wybrane wydarzenia na szlakach, takie jak „Industriada” na Szlaku Zabytków Techniki, „Muzyka Zaklęta w Drewnie” na Szlaku Architektury Drewnianej czy „Etnomania” na Szlaku Dawnego Rzemiosła, są nieodłącznym elementem przestrzeni kulturowej. Ożywiają ją poprzez obecność w krajobrazie atrakcji, elementów zagospodarowania i oznakowania turystycznego. Drugi z kolei artykuł „Nowoczesny patriotyzm kulinarny w przestrzeni turystycznej” dotyczący zagadnień turystyki kulinarnej (tematycznie odpowiadający trzeciej części monografii), autorstwa Karoliny Buczkowskiej-Gołąbek, przybliży istotę i charakter nowoczesnego patriotyzmu kulinarnego. Autorka przyjmuje, za Wojciechem Modest Amaro pojęcie patriotyzmu kulinarnego, który polega na stosowaniu w kuchni jedynie polskich przypraw, lokalnych produktów dostępnych w zgodzie z naturalnym rytmem przyrody, partnerskiej współpracy z dostawcami tych produktów i gotowaniem według 52-tygodniowego kalendarza natury. Buczkowska-Gołąbek podejmuje próbę udowodnienia, że obiekty kulinarne, szlaki turystyczne, w tym kulinarne, oraz kulinarne muzea np.:

Muzeum Chleba, Szkoły i Ciekawostek w Radzionkowie na Śląsku, a przede wszystkim turyści, którzy je odwiedzają wpisują się w przestrzeń turystyczną. W artykule wskazano, że nowoczesny patriotyzm kulinarny to przede wszystkim miłość i przywiązanie do kuchni własnego kraju z poszanowaniem kuchni innych narodów.

W pierwszej części książki czytelnik może również zapoznać się szerokim polem badań związków przestrzeni turystycznej z kulturą. Turystyczna przestrzeń kulturowa jest determinantem przyciągającym turystów i inspiracją do podjęcia podróży. Turyści odkrywają nowe przestrzenie turystyczne i zapoznają się z produktami turystyki kulturowej. Przykładem takiego podejścia są pozostałe artykuły. Autorzy pierwszego („Propozycja nowego szlaku turystycznego »Tropem polskich laureatów Nagrody Nobla« jako przykład produktu turystyki kulturowej”): Katarzyna Pieńkowska, Olena Kulykovets i Hanna Górską-Warsewicz omawiają projekt szlaku turystycznego polskich laureatów nagrody Nobla w dziedzinie literatury. Opracowanie stanowi interesującą propozycję poznawczą i edukacyjną mieszczącą się w ramach turystyki kulturowej. O celowości tworzenia proponowanego szlaku przemawiają wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez autorów. Produkt turystyki kulturowej w postaci zamków w Polsce charakteryzuje Michał Ryszard Koskowski w artykule pt.: „Dziedzictwo kulturowe w przestrzeni turystycznej na przykładzie zamków w Polsce”. Autor na podstawie literatury przedmiotu oraz wyników badań empirycznych (ankietowych) analizuje zagospodarowanie turystyczne zasobów zamków w kraju. Zwraca uwagę na to, że zamki w Polsce cieszą się atrakcyjnością turystyczną różnych grup odwiedzających oraz proponuje wyodrębnienie nowej kategorii turystyki kulturowej – turystyki zamkowej. Prawdą jest, że coraz większym zainteresowaniem cieszą się te produkty, które cechują się autentycznością i powiązaniem z wyjątkowym dziedzictwem regionów turystycznych. Piszą na ten temat autorzy z Uniwersytetu im. Michała Romera w Wilnie Brigita Žuromskaite i Ruta Duciulyte w artykule pt.: „Folklor muzyczny jako unikatowy zasób turystyki kulturowej – przypadek Litwy”. Autorki słusznie podkreślają, że kultura ludowa, zespoły folkloru muzycznego mogą stanowić interesujące źródło zasobów turystyki kulturowej.

Pobudzający do dyskusji w zestawie pierwszej części recenzowanej książki jest artykuł Barbary Pabian pt.: „Pielgrzymowanie w wirtualnej przestrzeni. Ujęcie kulturoznawcze”. Autorka proponuje zamiast realnego, tradycyjnego, pokazywania przestrzeni geograficznej w celach religijnych wybór cyberprzestrzeni, tj. e-pielgrzymek jako równoprawną formę turystyki kulturowej (turystyki religijnej). Ostatnim artykułem omawianej części jest opracowanie dwojga autorów Magdaleny Woźniczko i Dominika Orłowskiego pt.: „Zabytkowe obiekty przemysłowe w turystyce muzealnej na przykładzie browarnictwa”. Okazuje się, że dziedzictwo przemysłowe dzięki odpowiedniemu zagospodarowaniu i wykorzystaniu staje się materialnym produktem turystyki kulturowej. W tekście zaprezentowano wiele przykładów obiektów zabytkowych związanych z przemysłem browarniczym, które są udostępniane turystom i stanowią bogatą ofertę turystyki muzealnej.

Drugą część monografii *Znaczenie wybranych miejsc i obszarów w turystyce kulturowej*, otwiera opracowanie Tomasza Dudy („Wpływ nowych przestrzeni turystycznych na kształtowanie krajobrazu miasta na przykładzie gmachu filharmonii im. Mieczysława Karłowicza w Szczecinie”), w którym autor zaprezentował tytułowy problem na przykładzie nowoczesnego i odważnego gmachu filharmonii szczecińskiej, budzącego jak się okazuje, skrajne emocje wśród odbiorców. Tego rodzaju obiekty stanowią coraz częściej atrakcję samą w sobie, odwiedzane są nie tylko podczas eventów ale także zwiedzane są przez turystów w ramach programów wycieczek. Warto więc rozwijać podobne badania rozpatrując inne obiekty w kolejnych miastach, w tym ich funkcjonowanie w turystyce kulturowej w kontekście obecności w krajobrazie kulturowym. Kolejne dwa artykuły podejmują w interesujący sposób problematykę mniejszości narodowych i etnicznych. Pierwszy autorstwa Magdaleny Dudy-Seifert „Wydarzenia związane z mniejszościami narodowymi

i etnicznymi na Dolnym Śląsku a ich wykorzystanie w promocji turystycznej regionu” udowadnia iż promocja wielu tych eventów jest niezadowolająca mimo, iż zadaniem autorki ich poziom i atrakcyjność stanowi duży potencjał dla turystyki. Tekst autorstwa Magdaleny Banaszkiwicz i Sabiny Owsianowskiej „Trudne dziedzictwo a nowe sposoby eksponowania wielokulturowości na przykładzie Łemkowszczyzny” dotyczy ożywiania przestrzeni turystycznej na wspomnianym w tytule obszarze. Autorki podkreślają niezwykle znaczenie przestrzeni dialogu, uznają za istotne oddanie głosu potomkom zachowanego dziedzictwa w celu stworzenia szansy kreowania wspólnego dziedzictwa na badanym terenie.

Jolanta Ćwiklińska „Lokalne wydarzenia kulturalne jako instrument kształtowania turystycznego wizerunku miejsca” podjęła nośne obecnie zagadnienie wizerunku, wizerunku miejsca, szeroko analizując kulturalne wydarzenia lokalne w Nowym Dworze Mazowieckim związane z Twierdzą Modlin. Za szczególnie istotne w procesie wizerunkowym uznała kulturowe dziedzictwo militarne, dlatego podkreśliła konieczność wsparcia organizacyjnego przy realizacjach eventów Mazowieckiego Pułku Saperów z Kazunia dla skutoczniejszego budowania wizerunku Nowego Dworu Mazowieckiego jako miejsca o silnych tradycjach militarnych.

Interesujący poznawczo temat zaprezentował Dominik Ziarkowski („Sakralizacja Krakowa w dawnych przewodnikach turystycznych po mieście”) dokonując wnikliwej analizy krakowskiej literatury przewodnickiej o bogatych tradycjach sięgających XVII wieku. Badając opisy i ikonografię w niej zawartą doszedł do przekonania, iż publikacje przyczyniły się do swoistej sakralizacji miasta kreując w specyficzny sposób zainteresowanie turystów. Miasto Kraków – określane mianem drugiego Rzymu, traktowano w kategoriach niemal religijnych – uświęcając wybrane obszary i obiekty na jego terenie. Proces sakralizacji Ziarkowski podzielił na dwie fazy: pierwsza – od XVII w. – kiedy to treści przewodników skierowane były do pielgrzymów i koncentrowały się na obiektach sakralnych w dużej mierze, w drugiej z kolei fazie obejmującej XIX wiek, stopniowo zaczęto zwracać uwagę na inne budowle w mieście dokonując ich swoistej sakralizacji. W okresie zaborów Kraków traktowano bowiem jako sanktuarium pamiątek narodowych, rezerwuar relikwii świętych oraz polskich grobów. Podjęta problematyka niewątpliwie godna jest prześledzenia w odniesieniu do innych polskich miast w kontekście porównawczym.

Następny w kolejności autor zamieszczonej publikacji – Tomasz Sahaj w swym artykule „Przestrzeń turystyczna w kontekście rewitalizacji miasta: forty w Poznaniu. Studium krytyczne” zaznaczył, iż obiekty historyczne i kulturowe są potencjałem, który powinno się wykorzystać w procesie edukacji mieszkańców i rozwoju turystycznym. Forty są znakomitym na to przykładem. Obecna moda na turystykę historyczno-militarną i patriotyczno-martyrologiczną sprzyja podejmowaniu działań zmierzających do lepszego zagospodarowania poznańskich fortów, stworzenia interesujących ofert edukacyjnych, tematycznych tras turystycznych itd.

Autorki artykułu „Wydarzenia kulturalne jako element promocji miast ogrodów” (Anna Ostrowska-Tryzno i Anna Pawlikowska – Piechotka) skoncentrowały swe rozważania wokół idei miast ogrodów cieszącej się aktualnie coraz większym zainteresowaniem. Badaniem objęły przypadek Podkowy Leśnej jako wyjątkowego tego typu miejsca na kulturalnej mapie Mazowsza. Uznały, iż mimo atrakcyjności miast-ogrodów turystyka pobytowa ograniczać się może, w ich przypadku, jedynie do udziału turystów w organizowanych na ich obszarze wydarzeniach kulturalnych.

Matylda Gwoździcka-Piotrowska z Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu uznając za niezwykle istotny problem ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków jako jednego z czołowych zadań stojących przed administracją publiczną i społeczeństwem zaprezentowała opracowanie pt. „Turystyka kulturowa – wybrane aspekty dziedzictwa kulturowego w kontekście polityki zagospodarowania przestrzennego” ujmujący najważniejsze

zagadnienia i terminologię z zakresu ochrony dziedzictwa (podmioty ochrony i opieki, formy ochrony zabytków – wpis do rejestru, uznanie za pomnik historii itd.).

Bolesław Iwan – jako kolejny autor podejmuje natomiast problem wydarzeń kulturalnych w kontekście ich atrakcyjności regionalnej „Wydarzenia folklorystyczne w regionie świętokrzyskim”. Zaprezentował prócz przeglądu eventów także wybrane grupy folklorystyczne – podkreślając różnorodność i unikatowość wielu zasobów turystycznych regionu świętokrzyskiego. Apeluje o pielęgnowanie i upowszechnianie wszystkich elementów kultury ludowej. Wnioskuje, iż wydarzenia folklorystyczne mają znaczący wpływ na zwiększenie ruchu turystycznego w omawianym regionie.

Część III publikacji zatytułowana *Dziedzictwo kulinarne w przestrzeni turystycznej* obejmuje artykuły z zakresu aktualnie bardzo prężnie rozwijającej się turystyki kulinarnej. Prezentujący swój tekst także w pierwszej części monografii – Dominik Orłowski i Magdalena Woźniczko tym razem są autorami opracowania „Kulinarne wystawy czasowe w ofercie turystycznej polskich muzeów etnograficznych”. Udowadniają w nim, iż kuchnia – jest sztuką tworząca wspaniałe artefakty dla naszych podniebień (s. 321). Przywołują definicje i typologię muzeów koncentrując swe rozważania na czołowych polskich muzeach etnograficznych z różnych krajowych ośrodków miejskich (w tym: Gdańsk, Kraków, Łódź, Poznań, Tarnobrzeg, Toruń, Warszawa, Włocławek, czy Wrocław). Prezentują wystawy czasowe eksponujące wiejskie dziedzictwo kulinarne. Apelują o stworzenie stałej wystawy kuchni polskiej oraz Muzeum Polskiego Dziedzictwa Kulinarne, które mogłyby stanowić główne atrakcje na mapie turystyki kulinarnej w Polsce.

Zespół autorek: Agnieszka Borawska-Faron, Anna Kudlińska-Chylak oraz Hanna Górka-Warsewicz napisały wspólnie artykuł „Wybrane aspekty dziedzictwa kulinarne w kontekście rozwoju turystyki kulturowej” na podstawie badań ankietowych na grupie 120 respondentów – konsumentów. Celem podjętych badań było sprawdzenie znajomości pojęcia dziedzictwo kulinarne, jego rozumienia, znajomości kuchni, produktów i potraw regionalnych oraz znaczenia polskich kuchni regionalnych dla dziedzictwa kulinarne, a także wykorzystanie metod upowszechniania tego dziedzictwa w Polsce. Wskazały na konieczność szerszej popularyzacji dziedzictwa kulinarne z wykorzystaniem Internetu i mediów społecznościowych.

Kolejna grupa osób: Marta Pisarek, Jadwiga Lechowska, Zbigniew Czerniakowski i Jadwiga Topaczewska w artykule „Żywność tradycyjna i regionalna jako motyw przewodni plenerowych imprez kulinarnych na Podkarpaciu” jako kolejni już autorzy w niniejszej monografii obejmują warsztatem badawczym eventy, tym razem o charakterze kulinarnym, rozpatrując je w aspekcie instrumentu promocyjnego dziedzictwo kulinarne omawianego regionu. Ważny dla badaczy jest fakt, iż większość poddanych analizie imprez odbywa się w okresie wakacyjnym, co niewątpliwie sprzyja przyjazdom turystów na dłuższy wypoczynek przy okazji udziału w imprezie.

Marta Pisarek i Marta Gargała-Polar w artykule „Możliwości rozwoju turystyki kulinarnej w ogrodach tematycznych” zaprezentowały ciekawą problematykę przedstawiając rośliny jadalne uprawiane w 15 ogrodach tematycznych (m.in. ogrodach akademickich – w tym Botanicznych należących do uniwersytetów we Wrocławiu i Lublinie, Łodzi, Krakowie, Poznaniu). Uznały, że mają one wpływ na produkcję żywności o podwyższonych walorach smakowych i dietetycznych oraz mogą dostarczać surowca do lokalnych przetwórci. Autorki uznały szanse rozwoju turystyki kulinarnej na terenie ogrodów tematycznych, ale jak dotychczas według nich – szanse te nie zostały w pełni wykorzystane.

Marta Pisarek, Magdalena Dykiel i Barbara Krochmal-Marczak w tekście „Wybrane kierunki rozwoju turystyki kulinarnej na podkarpaciu opartej na żywności o podwyższonych walorach jakościowych” – poruszają problematykę podkarpackiej turystyki napojów dotyczącej zainteresowania turystów napojami takimi jak piwo, wino, whisky, sake, herbata itd. Biroturystykę uważają za niszowy kierunek na Podkarpaciu związany z odwiedzaniem

browarów i degustacją piwa. Wyróżniają dwa znaczące nurty: turystykę smaków napojów i turystykę potraw wykonanych na podstawie przepisów historycznych, mające już swe miejsce w literaturze przewodnikowej regionu. Mało wyrazista zdaniem autorek jest, jak dotąd, turystyka oparta na potrawach autorskich.

Dwa ostatnie teksty monografii są dziełem autorstwa jednej osoby – Iwony Oleniuch pierwszy z nich „Szlak kulinarny ‘Podkarpackie smaki’ jako przykład realizacji idei tematycznego szlaku kulturowego” traktuje o jednym z najbardziej złożonych, choć należących do najmłodszych szlaków kulinarnych w Polsce. Autorka wskazuje na jego niebywały potencjał wzrostu i sukcesy, mimo stosunkowo krótkiego jeszcze okresu aktywności w turystyce. Prężna działalność koordynatora i dobra promocja daje szanse dalszego szerokiego rozwoju. Drugi artykuł autorki „Aktywność edukacyjna i promocyjna skansenu w Kolbuszowej w zakresie dziedzictwa kulinarnego regionu” ukazuje Kolbuszowski skansen w kontekście dziejów skansenów w Polsce oraz spuścizny kulinarnej puszczy sandomierskiej. Autorka konkluduje za M. Romanow-Kujawą (s. 459), iż stopień autentyczności ekspozycji skansenowskiej rośnie proporcjonalnie do poziomu uszczegółowienia, obrazowości i dopowiedzenia w przekazie” co oznacza konieczność działania na wyobraźnię zwiedzających oraz na wszystkie pięć zmysłów by mogli w pełni doświadczać odchodzącej w przeszłość kultury kulinarnej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że opublikowane artykuły tworzą różnorodną, interesującą monografię będącą efektem pracy interdyscyplinarnego zespołu autorów, którym naukowo bliskie jest pojęcie turystyki kulturowej. Podjęte badania miały zróżnicowany charakter, podobnie jak zastosowane metody badawcze. Nie wszystkie artykuły miały charakter odkrywczy czy nowatorski. Niektóre zawierały szerszy kontekst, inne koncentrowały się na zagadnieniach bardziej wycinkowo. Atutem niewątpliwym monografii jest wielowątkowość ujęcia tytułowej problematyki, co niewątpliwie zachęca do lektury, a nawet inspiruje czytelnika do kontynuacji/ rozwinięcia rozpoczętych tutaj badań, z niektórych obszarów tematycznych.

Monografia zasługuje na rekomendację w środowisku akademickim, jak i wśród praktyków turystyki (przewodników, pilotów itd.). Polecać ją warto studentom kierunków turystyka i rekreacja oraz wszystkim, którzy mają w swych programach nauczania przedmioty z zakresu kultury, dziedzictwa, ochrony zabytków, etnologii itd. Z pewnością znajdą w publikacji wartościowe i godne pogłębienia naukowego zagadnienia.